

4. Sitzung / Quarta sessió

Ricard Torrents*

Universitat de Vic

LITERATURES TRADUÏDES I LITERATURES TRADUCTORES: L'ALEMANYA I LA CATALANA

L'ambició de superar les fronteres de la llengua nacional i formar part de la que anomenem d'ençà de Goethe *Weltliteratur* o literatura del món és inherent a literatures com la catalana i com l'alemanya. Més enllà de les històries respectives tan diferents i de les asimetries de tot ordre entre l'una i l'altra, tanmateix comparteixen la vocació d'universals, derivada de la necessitat d'internacionalitzar-se en un món globalitzat, si volen subsistir-hi. És una qüestió de supervivència, lligada amb la traducció. Per això no és casual que els estudiosos de les literatures nacionals europees s'ocupin cada vegada més del binomi Literatura i Traducció, per la raó que en aquestes literatures l'universalisme en forma de traducció de sortida i d'arribada no és un complement accessori per donar visibilitat a les obres literàries, sinó un component essencial del mateix nucli dur del sistema lingüísticoliterari, allà on la traducció alimenta tot el procés de producció, la creativa tant com la industrial, i se'n retroalimenta.

Altrament la Traductologia general ha tendit en els últims temps a accentuar la permeabilitat dels confins interlingües, traspassats en l'una direcció i en l'altra per les traduccions. Alhora que els estudis literaris s'ocupen amb interès creixent d'aquella part de les literatures nacionals que, tot i que ha sorgit de la traducció d'obres literàries preexistents en altres llengües, la veuen integrada en la literatura nacional que les té incorporades. L'*Odissea* és literatura grega (Homer) en català alhora que literatura catalana (Carles Riba) traduïda. Tant com *Der Desconhort* és literatura catalana (Llull) en alemany alhora que literatura alemanya (Johannes i Vittorio Höslé) traduïda. Títols com el de l'estudi «Aproximació a la literatura alemanya en llengua catalana a partir de 1975», de Pilar Estelrich (2007), pressuposen una existència multilingüe de les obres traduïdes.

L'interès comparatista dels estudiosos actuals de les literatures nacionals per allò que tenen de comú en allò que tenen de particular es pot il·lustrar amb referències significatives. Així, per a introduir uns estudis literaris aplegats sota el títol *Paisajes romànticos: Alemania y España*, el professor de la Universitat de Trier, Lothar Pikulik (2004), mostra a l'article «*Der*

* **Prof. Dr. Ricard Torrents**, format a Vic, Barcelona, Roma i Tübinga, compagina l'escriptura d'erudició i assaig amb la traducció i la docència. Rector fundador de la Universitat de Vic (1997-2002), fundador i primer director d'Eumo Editorial, és professor emèrit i imparteix un curs de Literatura Traduïda. Ha traduït Hölderlin, Kafka, Hesse, Marcuse, Humboldt (Wilhelm) i és autor de llibres sobre Jacint Verdaguer (*Art, poder i religió. La Sagrada Família en Verdaguer i en Gaudí*, 2006) i sobre Universitats i Educació Superior (*Noves raons de la Universitat. Un assaig sobre l'espai universitari català*, 2002). És membre de l'Institut d'estudis Catalans.

4. Sitzung / Quarta sessió

Universalismus der deutschen Romantik» [L'Universalisme del Romanticisme alemany] el moviment romàntic d'expressió alemanya girant a l'entorn del concepte de «poesia universal progressiva» de Friedrich Schlegel i partint d'«el motiu del llindar», de la posició d'entrar-sortir que fa possible la mirada del subjecte enfora i endins, vers el finit i l'infinit, l'habitual i l'insòlit, la identitat i l'alteritat, l'universal en el particular i el particular en l'universal. Mentre la professora de la Universitat de València, María José Gómez Perales (2004) amb l'estudi «*Das Allgemeine Brouillon*»: la universalidad del conocimiento en Novalis» mostra l'universalisme contingut en l'intent d'unificar ciència, filosofia i poesia del projecte d'Enciclopèdia de Novalis. I mentre Manuel Jorba (2004), de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb l'estudi «El coneixement de la literatura alemanya en l'àmbit català (1833-1847)» mostra com a les arrels mateixes del redreçament de la literatura d'expressió catalana, i no només de la literatura, s'imposà el moviment de «Renaixença», particular, però no particularista, ans desbordat pels corrents universalistes del segle XIX. I encara dues referències més: el 20è Col·loqui Germano-Català, celebrat a Tubinga el febrer de 2006, fou convocat amb l'emblema «Literatura i Traducció entre Universalisme i Particularisme» i el volum de les seves actes porta el títol *Fronteres entre l'universal i el particular en la literatura catalana* (2007); en fi, l'article de Manel Ollé, professor de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, inclòs al volum *Katalonien. Kultur der Moderne*, a l'origen del present col·loqui, porta un títol tan explícit com «Zur Universalität der katalanischen Literatur» [«Sobre la universalitat de la Literatura catalana»] (Ollé 2007).

En el context dels «paisatges romàntics» a l'àmbit hispànic es fa irresistible la temptació d'evocar Antoni Bergnes de las Casas (Barcelona 1801-1879) i Joan Maragall (Barcelona 1860-1911), figures que omplen l'arc complet del segle XIX fins a la primera dècada del XX. El primer, hel·lenista i germanista, rector de la Universitat de Barcelona de 1868 a 1875, fou traductor i editor tot terreny que emprengué entre moltes altres una col·lecció de traduccions de l'alemany, «Germania». Però l'interès d'evocar Bergnes, declarat defensor de l'excel·lència de la literatura alemanya, neix del fet que és una de les primeres i més decisives anelles de la cadena ininterrompuda de lectors catalans de literatura alemanya que, continuada a la generació de Francesc Xavier Llorens i Barba (1820-1872) i els germans Pau Milà i Fontanals (1810-1883) i Manuel (1818-1884), arribà a influir escriptors com Jacint Verdaguer, lector de Friedrich Schlegel (*Geschichte der alten und neuen Literatur* 1815 en traducció castellana), fins que a finals del segle XIX la literatura d'expressió alemanya, en tota la seva varietat, poesia, narrativa, drama, filosofia, trobà en la figura excepcional de Joan Maragall, interessat «per la literatura alemanya d'una manera gairebé malaltissa» (Tur 1974: 23), el traductor (de Goethe, Schiller, Nietzsche, Novalis, Heine, Eichendorf, Wagner...) que a l'Europa de les nacions literàries assumí com cap altre, amb la poesia, «la traducció universal progressiva».

Les múltiples activitats de Bergnes trobaren el principi d'unitat en el llibre com a artefacte total, de la concepció a l'escriptura i de la impremta a la lectura (Pòrtulas 2004: 20s). Per això havia adoptat com a divisa una frase de Jean Paul (Richter): «els llibres formen una república universal, una confederació de tots els pobles, com una SI [Societas Iesu], Companyia de Jesús,

4. Sitzung / Quarta sessió

aber schöner, «però en un sentit més bonic» (Jorba 2004: 56). Al seu torn Maragall va inocular a les lletres catalanes «la febre traductora» sense «pèrdua del sentiment nacional», alhora que el principi humboldtià que «la nació és la llengua» (Tur 1974: 56s) i que «la traducció no és sinó un retorn a la unitat de l'experiència universal humana. «Quan el poble epopeïtza els seus herois tradicionals, es diu Homer. Quan dramatitza les seves passions en grans personatges, es diu Shakespeare. I quan Goethe va fer el seu drama de la Margarideta, no altra cosa féu que intentificar el drama universal de la noia enganyada que, esporuguida per la deshonra, cau en la bogeria infanticida; d'aquesta pobra infanticida que corre desesperada i llastimosa per la poesia popular del món» (Bacardí 1998: 31s).

Però igualment irresistible, en el context de les literatures alemanya i catalana com a traduïdes i traductores, és la temptació d'evocar dues figures del segle XX. D'una banda Carles Riba (1893-1959), qui, a més de traductor de Hölderlin, Rilke i Kafka, fou el continuador de Maragall en el culte de Goethe, no només com autor d'una tesi de doctorat sobre la figura homèrica de Nausica, deixada per Goethe en projecte de drama i dramatitzada per Maragall, sinó com autor l'any 1932 de l'*Antologia* que la Generalitat dedicà al poeta de *Faust* en l'ocasió del centenari de la seva mort, on afirmava que «Catalunya ha vist la influència de Goethe en la part millor de la seva poesia, que tant ha contribuït a salvar-la com a poble». De l'altra banda Joan Fuster (1922-1992), qui «amb la rebel impetuositat dels anys seixanta dictaminà sense mossegar-se la llengua: “Mai no arribarem a apreciar els estralls que l'admiració per Goethe ha fet en la literatura catalana contemporània”» (Ackermann 2006: 9). Potser Fuster no s'adonava de la distorsió òptica de què era víctima, emetent judicis des de la perspectiva d'haver perdut la guerra civil i de no haver guanyat la segona guerra mundial. En realitat Riba i els noucentistes, amb l'operació d'adoptar els ideals del classicisme alemany, no s'havien proposat sinó entrar en l'herència de l'Humanisme, participar de la universalitat de la Raó i equidistar tant dels bàrbars del nord com dels del sud i de ponent.

Caldria partir, doncs, de l'evidència que traduir del català i traduir al català és –com a mínim d'ençà dels Romanticismes– una activitat inseparablement tan antiga, tan productiva (i tan conflictiva) com escriure en català. Igual que tota altra llengua la catalana està dotada de reversibilitat traductiva il·limitada. Pot traduir-ho tot i tot pot traduir-la, entenent que aquest «tot» no és sinó Babel, el món entès com a casa on habiten totes les llengües. Cadascuna indefinidament potent per assimilar, traduint-les, totes les produccions de qualsevol altra i cadascuna indefinidament susceptible de ser assimilada mitjançant la traducció en qualsevol altra.

Gràcies als estudis històrics de la Traductologia catalana no només ha emergit la seqüència ininterrompuda de l'activitat traductiva del català i al català ans també els contextos que l'han propiciada alhora que l'han dificultada al llarg dels dos darrers segles. Però el més interessant d'aquestes investigacions és que han posat en relleu les característiques específiques de la traducció al català i del català. Una de les quals, probablement la més singular, és el caràcter

4. Sitzung / Quarta sessió

marcadament afirmatiu de la traducció en l'àmbit català. En efecte, traduir al català i del català no ha estat una obvietat sinó una activitat programàtica i reivindicativa en llargs períodes de la història contemporània.

D'una banda, com és prou sabut, la llengua catalana havia arribat al segle XIX tan desfigurada que ni tan sols era reconeguda com a llengua. Fou mèrit dels escriptors romàntics –tardans, però no per això menys romàntics– Verdager, Guimerà, Oller, que el català recobrés la condició de llengua de cultura que havia adquirit d'ençà de Ramon Llull, abans que altres llengües veïnes. Però, com és igualment sabut, l'aventura de la Renaixença i el seu programa d'independència literària, formulada el 1841 per Joaquim Rubió i Ors (1818-1899) no sols no tingué el crèdit unànim dels catalans, sotmesos a la pressió diglòssica, sinó que representants de la ciència lingüística internacional mantingueren discrepàncies sobre si el català era una llengua o una variant de l'occità o del castellà, amb la conseqüència que la traducció es veia devaluada fins a la irrellevància, per tal com, si conrear literàriament una variant lingüística és sempre cosa entranyable però al capdavant inútil, traduir una variant o d'una variant esdevé una indignificant raresa d'excèntrics. És en aquest context que la defensa del català com a llengua i com a llengua de traducció es reforça inseparablement.

La contribució de la romanística germànica fou decisiva per al reconeixement científic del català sobretot a partir de l'alemany Friedrich Diez (1794-1876), que a la segona edició de la seva *Grammatik der Romanischen Sprachen*, de 1856, deixà establert que la llengua catalana no era cap *Mundart* (dialecte o variant), sinó un *selbständiges Idiom* (idioma independent). De fet, però, en els àmbits acadèmics internacionals i en especial en els hispànics encara calgué esperar que el procés de reconeixement del català culminés el 1925 en l'obra *Das Katalanische* del romanista suís Wilhelm Meyer-Lübke (1861-1936), amb la qual s'imposà a la fi el consens universal per part de la romanística sobre una qüestió sentenciada, que ja només raons polítiques intentaven de mantenir oberta. Això vol dir que durant tot el segle XIX i bona part del XX el català hagué d'afirmar-se dues vegades, com a llengua i com a llengua de traducció.

El reconeixement polític fou encara més problemàtic que el reconeixement científic. De fet el català ostenta entre les llengües de la seva talla i del seu entorn d'Europa el rècord de llengua més perseguida i el rècord especialitzat de llengua més prohibida com a llengua de traducció. Tres moments històrics ho avalen: 1) Felip II, que a partir de 1568 ordenà el tancament dels seus dominis a tota influència exterior per protegir-los de l'Islam, dels erasmistes i del Protestantisme, ofegà el plurilingüisme prohibint als naturals dels seus regnes d'anar a estudiar a l'estranger i imposà la censura de llibres als Països Catalans, en especial si eren en altres llengües que la castellana; 2) a les primeres dècades del segle XVIII com a conseqüència de les lleis de Nova Planta imposades militarment per Felip Vè, el català quedà proscrit de tots els usos formals, la societat dels Països Catalans sotmesa a les polítiques assimilistes de la monarquia borbònica i les universitats reduïdes a la de Cervera, dirigida des de l'Estat absolutista amb l'objectiu de «castellanitzar»; 3) arribat el segle XX, dues dictadures militars de llarga durada accentuàren l'assimilisme amb una atenció especial a la prohibició de les traduccions al català, no només per

4. Sitzung / Quarta sessió

protegir la ideologia nacionalcatòlica sinó per asfixiar la llengua catalana, vista com una amenaça de la unitat espanyola, privant-la de l'oxigen vivificant de les altres llengües.

Primo de Rivera a la tercera dècada i Franco al llarg de les quatre dècades centrals del segle XX, figuren entre els més destacats executors de genocidi cultural de la història contemporània. (El mot «genocidi», diu la GEC, fou usat per primera vegada en el judici de Nuremberg de 1946 per a designar la política nazi orientada a l'extermini dels jueus. Però es reconeix també com a genocidi, d'acord amb una convenció de l'ONU de 1948, el desplegament d'actuacions tendents a impedir el desenvolupament lingüístic i cultural d'un grup humà. Altrament el judici de Nuremberg de 1946 és una fita en la història de la Traducció pel fet que per primera vegada es varen posar en funcionament cabines degudament equipades per als traductors-intèrprets que asseguraven la comunicació interlingüe en les sessions del tribunal).

En cap altra àrea lingüística d'Europa l'opressió d'una llengua no ha adoptat mesures antitraductives tan explícites i tan persistents com en l'àrea del català, on la censura fa una tenalla gegant que va de Felip II al dictador Franco i persisteix avui en la mesura que les polítiques de l'Estat no renunciïn a l'assimilisme com a objectiu. De fet, les polítiques repressives de les traduccions, pròpies dels absolutismes polítics i religioses, revelen que els repressors en coneixen bé el poder «subversiu» i generen l'efecte indesitjat de destacar l'alt valor real i simbòlic de l'activitat traductiva.

Sotmesa a la pressió en tres trinxeres, la lingüística, la política i la ideològica, podria una llengua qualsevol no generar una cultura afirmativa, resistent, per no dir combativa, de la traducció? En tot cas la llengua catalana no ha pogut. Al contrari, tal com posen en relleu els estudis traductològics recents, la traducció ha adoptat històricament i adopta en l'actualitat posicionaments estratègics en l'evolució del sistema lingüísticoliterari català. En primer lloc els millors escriptors moderns i contemporanis, de Joan Maragall a Carles Riba, han estat els grans estratègics que han practicat la traducció i l'han elevada a la categoria de doctrina sobre la viabilitat de la literatura catalana i fins i tot sobre la viabilitat de la llengua culta. En segon lloc, quan n'han tingut llibertat, els establiments de producció de llibres han apostat per col·leccions d'autors estrangers, així com, quan n'han tingut llibertat, els establiments educatius catalans han posat la literatura traduïda, dita també universal, i l'ensenyament d'idiomes al centre dels seus programes d'ensenyament. Per últim, les institucions catalanes, quan han disposat de les condicions mínimes per fer-ho, han promogut la traducció del català a altres llengües, com a conseqüència de l'axioma que diu que una llengua si no és traduïda no existeix o deixarà d'existir irremeiablement.

Per il·lustrar aquesta història del català com a llengua traduïda i de traducció no es poden deixar d'adduir, encara que siguin prou coneguts, tres moments d'alta temperatura traductiva del segle XX: 1) al començament del Noucents l'editorial L'Avenç i la seva col·lecció «Biblioteca Popular de l'Avenç», que a partir de 1903 publicà més de 150 volums en edició de butxaca, on aparegueren obres de Dante, Emerson, Goldoni, Gorkij, Ibsen, Maeterlinck, Ruskin...i que, juntament amb la llibreria de l'editorial, esdevingué un poderós centre de vida intel·lectual internacional. 2) La Col·lecció Bernat Metge de clàssics grecs i llatins, iniciada l'any 1923 i

4. Sitzung / Quarta sessió

encara viva avui, posà el català entre les llengües de les grans col·leccions clàssiques europees, creà una escola de traductors i ha contribuït fins als nostres mateixos dies a fixar el llenguatge literari culte. 3) Les col·leccions d'Edicions 62, iniciades a partir d'una certa permissivitat de la censura franquista, varen reincorporar al català els grans autors internacionals o varen incorporar-n'hi de nous: «Llibres a l'Abast» (Russell, Marx, Teilhard de Chardin, Fromm, Marcuse, Mounier, Lukács, Gransci); «El Balanci» de narrativa o «La cua de palla» de novel·la policiaca o «Les millors obres de la literatura universal» MOLU, començada l'any 1981.

La singularitat del català com a llengua de traducció, amb les seves especificitats úniques i les seves coincidències compartides, es pot observar en vistes panoràmiques com la que ofereixen les obres col·lectives *Cent anys de traducció al català (1891-1990)*. *Antologia* (Bacardí et al. 1998) i *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*. (Gallén et al. 2000). La primera recull cinquanta-sis testimonis de traductors, el primer de 1897 i el darrer de 1990, que van d'Antoni Bulbena, traductor de *L'enginyós cavaller don Quixot de la Manxa*, d'Apel·les Mestres, que presenta *Intermezzo* de Heinrich Heine, i de Joan Maragall, traductor de *La Margarideta*. *Escenes del Faust*, de Goethe, fins als testimonis del traductor de l'*Ulisses* de James Joyce, Joaquim Mallafre, del sociolingüista Francesc Vallverdú sobre «Els problemes de la traducció» i fins al meu, on, després de les meves experiències multilingües de traductor, hi discuteixo l'aforisme de Friedrich Schlegel que diu que el que solen perdre les bones i fins i tot les excel·lents traduccions és el que de millor hi ha en el text original.

La segona obra, *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*, recull trenta textos majors de la Traductologia occidental que van de l'antiguitat, Ciceró, Sant Jeroni, fins al segle XX, Walter Benjamin, Benedetto Croce, Paul Valéry, Carles Riba, passant pels romàntics alemanys, veritables pioners de l'abordatge modern de la traducció com a creació, Schleiermacher, Wilhelm von Humboldt, Goethe.

Altrament la condició del català com a llengua traduïda es posa en relleu en obres com *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya. Narrativa, poesia, teatre*, 2005, de Ferran Robles i Sabater, que ha inventariat un nombre insospitat d'autors i de traductors i ha esdevingut punt de referència per a la Catalanística i la Germanística en els països de parla catalana tant com en els de parla alemanya.

Ja l'any 1994 un informe de la UNESCO sobre els idiomes més traduïts i traductors del món situava el català en la desena posició. Però el que no era sabut és que la literatura catalana té traduïts més de trescents autors d'expressió alemanya i que hi ha prop de dos cents traductors al català entre alemanys, austríacs i suïssos. En paraules de l'autor «aquesta mena de catàlegs són un prerrequisit per a recerques sobre aspectes de projecció exterior de la llengua i cultura catalanes i contribueixen a acostar el nostre patrimoni literari a un públic més nombrós» (Robles i Sabater 2005: 9). Són, a més, una base de dades que cal mantenir oberta i estendre a les versions angleses, franceses, italianes, russes, portugueses, de literatura catalana.

Avui, gràcies a l'estímul que suposa la invitació preferent de la Fira del Llibre de Frankfurt 2007, la literatura catalana es planteja amb renovada contundència la futura vitalitat en

4. Sitzung / Quarta sessió

la perspectiva del segle XXI. Al capdavall la història i vida de la traducció al català i del català no són diferents de la història i vida de la llengua catalana, arribada, amb totes les seves contradiccions internes i obstruccions externes, al segle XXI, inaugurat amb dos esdeveniments de primer ordre simbòlic: el centenari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana i el de la fundació de l'IEC, d'una banda, i, de l'altra, la presència preferent de la Literatura Catalana a la Fira del Llibre de Frankfurt. Si el primer té un programa celebratori d'unanimitats, el segon no ha parat de generar iniciatives que fan emergir els conflictes generats per la cohabitació, millor dit, per la col·lisió de dos sistemes lingüísticoliteraris que es disputen el mateix territori i la mateixa societat, inevitables quan el més fort no sols no renuncia a l'assimilació del més feble, sinó que la promou amb més zel i amb més mitjans, pretenent, davant l'opinió pública hispànica i internacional, d'invertir els papers i fer de la llengua minoritzada la llengua minoritzadora.

A desgrat de tot, el sistema lingüísticoliterari català ha assolit fites en les darreres dècades que permeten noves fites futures. Una d'importància majúscula és la consolidació dels estudis de Traducció i Interpretació a quatre universitats de l'àmbit català: l'Autònoma i la Pompeu Fabra de Barcelona, la Jaume I de Castelló i la de Vic. Tesis doctorals, revistes i col·leccions de llibres, congressos, cobreixen el flanc acadèmic de la traducció, la qual en vint anys ha passat de ser una pràctica i un objecte de reflexió dels propis traductors a ser una ciència del text que, seguint el camí d'altres àmbits, ha emergit com a Traductologia Catalana. Paral·lelament ha augmentat la creació de lectorats de català a universitats del món, en especial a les d'Alemanya.

Una altra fita prometedora per al sistema lingüísticoliterari català és l'activitat d'import-export. Si fins fa pocs anys era una activitat de contrabandistes, avui el volum de la importació i l'exportació de la producció editorial catalana ha assolit nivells homologables amb literatures de talla compatible. La promoció de relacions entre escriptors, agents literaris, crítics i editors de les diverses literatures ha augmentat el coneixement mutu, base prèvia a tota transacció comercial.

Algunes xifres permeten de contemplar un panorama ple d'ombres, però no sense clarors. Es poden consultar a *La Literatura Catalana i la traducció en un món globalitzat*. Aquest informe de Carme Arenas i Simona Skrabec (2006), encarregat i publicat per l'Institut Ramon Llull i la Institució de les Lletres Catalanes, parteix –diuen a la presentació Jaume Subirana i Carles Torner– de la constatació que «un dels principals reptes que comparteixen les literatures europees és la dificultat de ser traduïdes a la llengua anglesa» i reproduïen la dita de l'escriptor eslovè Andrej Blatnik, que de visita a Barcelona afirmava: «Els autors que escriuen en anglès han nascut traduïts, mentre que la resta han d'aspirar a ser-ho».

L'informe, comprès en un informe internacional més ampli sobre un conjunt de sis països, neix –continuen els presentadors– «d'aquesta paradoxa: l'anglès, que s'autopercep com la llengua de la globalització, és ben al contrari una de les llengües que menys tradueix del món». Encara que la paradoxa –que és ahora corol·lari– assenyali el punt crucial on les literatures com l'alemanya i la catalana, salvades totes les distàncies, es juguen el futur, no és aquest el lloc ni el moment d'entrar-hi. Pot tenir més interès, en canvi, veure algunes dades recollides en l'Informe, com les de la taula 3 sobre «Les obres literàries més traduïdes fora d'Espanya entre 1998 i 2003»:

La mar, de Blai Bonet

4. Sitzung / Quarta sessió

Cròniques de la veritat oculta, de Pere Calders

Guadalajara, de Quim Monzó

Estudi en lila, de Maria Antònia Oliver

Tirant lo Blanc, de Joanot Martorell

La plaça del diamant, de Mercè Rodoreda

Mirall trencat, de Mercè Rodoreda

El mestre de Kheops, d'Albert Salvadó

El jardí dels set crepuscles, de Miquel de Palol

La gran novel·la sobre Barcelona, de Sergi Pàmies.

O les de la Taula 4 sobre els «Autors catalans més traduïts fora d'Espanya entre 1998 i 2003», que són Quim Monzó, Blai Bonet, Mercè Rodoreda, Maria Antònia Oliver, Baltasar Porcel, Ramon Llull, Pere Calders, Carles Duarte, Sergi Pàmies, Joanot Martorell.

Tot exercici de fer llistes és pervers, però probablement és més pervers fer-hi comentaris. Altrament aquesta mena de llistes són inestables i ja deuen haver canviat molt en els darrers quatre anys amb la incorporació d'autors emergits després del 2003. Potser les dades de més interès en el context general de la literatura catalana i la literatura alemanya es troben a la taula 4 sobre «Importació de la literatura universal al català» de 1996 a 2004, on trobem que després de l'espanyol, l'anglès i el francès, la quarta llengua més traduïda al català és l'alemany, i que el nombre d'obres traduïdes de l'alemany al català ha crescut de 55 títols l'any 1996 a 95 l'any 2004. El contrast es pot posar a deu anys enrere, però potser el més il·lustratiu seria el dels anys de postguerra i de guerra freda, quan ni els Països Catalans ni els països germanoparlants podien editar obres traduïdes perquè la mediació cultural s'havia interromput amb la guerra civil, havia continuat amb el pacte Hitler-Franco i la fatal decisió dels Aliats de mantenir Franco en el poder.

Avui, en canvi, la interculturalitat i la «interliterarietat» germanocatalana demostra una vitalitat creixent, nascuda aquí, a Tübinga, fa quaranta anys (Wesch, 2007). De fet, la mediació cultural germanocatalana va reprendre impulsada pel Cercle de Tübinga, format en els anys seixanta a l'entorn del Lectorat de català, adscrit al Seminari de Romàniques que dirigia Eugenio Coseriu, un dels últims grans romanistes. Les traduccions d'Antoni Pous, el primer lector de català de l'Alemanya de postguerra, en especial les que féu de Walter Benjamin i de Paul Celan, així com les que féu Johannes Höhle, el seu amic i col·laborador, de narradors i poetes catalans, en especial de Miquel Martí i Pol, significaren l'entrada en una nova època per a la Catalanística germanista tant com per a la Germanística catalanista. D'una banda els autors contemporanis i de l'altra la perspectiva de la Sociolingüística s'imposaren en les tendències d'aquesta nova època (Torrents 2007).

Pel que fa a la presència, la cotització i les «influències» de les literatures de llengua alemanya en les literatures d'expressió catalana la invitació de la Fira del Llibre de Frankfurt 2007 ha tingut els efectes d'un ventilador multiplicador d'iniciatives entre les quals destaca el projecte «Passatges de la cultura catalana a la cultura alemanya», on més d'un centenar d'autors ressegueixen les vies per on han transitat històricament i transiten actualment les idees dels dos àmbits culturals

4. Sitzung / Quarta sessió

Quan, ara fa unes setmanes, les pàgines literàries dels periòdics informaven de l'aparició de *Tot pelant la ceba*, de Günter Gras, en traducció de Pilar Estelrich, i de la reedició alemanya de *Pedra de tartera*, de Maria Barbal, m'arribava també la notícia que entre les novetats que la Chicago University Press havia enllestit per a presentar a la Fira del Llibre de Frankfurt hi havia *Jacint Verdaguer. Selected Poems*, amb traducció de Ronald Puppò i introducció de Ramon Pinyol i Torrents, professors de la Universitat de Vic. Comptat i debatut Verdaguer és l'autor català amb més entrades a la bibliografia de Robles i Sabater i el romàntic català que continua despertant interès entre lectors de romàntics europeus (Friedlein, 2004).

És el senyal d'una nova fita que transcendeix el pla de les estadístiques i reforça la necessitat dels catalans de reconèixer d'una vegada el poder del cànon en la nostra cultura occidental judeocristiana, grecoromana, medieval, il·lustrada, romàntica, moderna i postmoderna. Un cànon que no és en una sola llengua ni en en una sola literatura, sinó en una Babel civilitzada o, millor dit, en una Pentecostès desteologitzada, on la dispersió és substituïda per la comprensió de totes les llengües i totes les literatures. Per això sento el goig de recordar aquí, a l'hora de tancar aquesta conferència, el goig que vaig sentir en els anys seixanta, quan, traduint Herbert Marcuse, vaig topar amb un lluminós pensament de Kant que diu: «cal educar no amb vista a la **present** societat sinó amb vista a una **millor** societat» (Marcuse 1965 / 1971: 74).

Bibliografia

- ACKERMANN Gerhard (2006), «Literatura alemanya i identitat catalana», a *Identitat, literatura i llengua*. (Actes de la secció literària del XIX Col·loqui Germano-Català. Colònia 2003). Biblioteca Milà i Fontanals 50. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 9-20.
- ARENAS Carme i SKRABEK Simona (2006), *La Literatura Catalana i la Traducció en un món globalitzat / Catalan Literature and Translation in a globalized World*. Generalitat de Catalunya: Institució de les Lletres Catalanes / Institut Ramon Llull.
- BACARDÍ Montserrat, FONTCUBERTA I GEL Joan, PARCERISAS Francesc, eds. (1998), *Cent anys de traducció al català (1891-1990). Antologia*. Biblioteca de Traducció i Interpretació 3. Vic: Eumo Editorial.
- ESTELRICH I ARCE Pilar (2007), «Aproximació a la literatura alemanya en llengua catalana a partir de 1975», dins *Fronteres entre l'Universal i el particular en la literatura catalana* (Actes de la Secció de Literatura del 20è Col·loqui Germano-Català, Universitat de Tübinga, 23-25 de febrer de 2006), Biblioteca Catalànica Germànica – Beihefte zur Zeitschrift für Katalanistik-6, Aachen: Shaker Verlag, pàgs. 105-119.
- FARRÉS Ramon (2004), «Antoni Pous: Dichter, Übersetzer und Wegbereiter für die Studien Katalanischer Literatur in der deutschsprachigen Welt», a Rafael Sevilla *et alii* (Hrsg.), *Katalonien. Tradition und Moderne*. Bad Honnef: Horlemann Verlag, pàgs. 280-288.
- FRIEDLEIN Roger (2004), «Sentit figurat, tipologia i distanciament: la mitologia antiga a l'èpica verdagueriana», *Anuari Verdaguer 2002*. Actes del V Col·loqui sobre Verdaguer

4. Sitzung / Quarta sessió

“Verdaguer i el Segle 1902-2002”, celebrat a Barcelona, Vic i Folgueroles del 6 al 9 de novembre de 2002. Vic: Eumo Editorial/Societat Verdaguer.

GALLÉN Enric, LLANAS Manuel, ORTÍN Marcel, PINYOL I TORRENTS Ramon, QUER Pere, eds. (2000), *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*. Biblioteca de Traducció i Interpretació 4. Vic: Eumo Editorial.

GÓMEZ PERALES Maria José (2004), «La universalidad del coocimiento en Novalis», a *Paisajes románticos: Alemania y España*. Editado por Berta fernández Raposo *et alii*. Grupo Oswald. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, pàgs. 33-40.

JORBA Manuel (2004), «El coneixement de la literatura alemanya en l'àmbit català (1833-1847)», a *Paisajes románticos: Alemania y España*. Editado por Berta fernández Raposo *et alii*. Grupo Oswald. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, pàgs. 53-71.

MARCUSE Herbert (1965/1971) *Per una nova definició de la cultura*. Traducció de Ricard Torrents. L'Escorpí 32. Barcelona: Edicions 62.

OLLÉ Manel (2007[2004]), «Zur Universalität der katalanischen Literatur» (Traducció del català: Dr. Claus D. Pusch) Rafael Sevilla / Ricard Torrents (Hrg.), *Katalonien. Kultur der Moderne*. Bad Honnef: Horlemann Verlag, pàgs. 130-137.

PIKULIK Lothar (2004), «Der Universalismus der deutschen Romantik», a *Paisajes románticos: Alemania y España*. Editado por Berta fernández Raposo *et alii*. Grupo Oswald. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, pàgs. 13-32.

PÒRTULAS JAUME (2004), «Antoni Bergnes de las Casas, hel·lenista, il·lustrat i liberal», a *Del Romanticisme al Noucentisme. Els grans mestres de la Filologia catalana i la Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona*. Aula Carles Riba. A cura de Jordi Malé *et al.* Barcelona: Universitat de Barcelona. Publicacions i Edicions.

ROBLES I SABATER Ferran (2005), *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya – narrativa, poesia, teatre*. Biblioteca Catalànica Germànica 1. Beihefte zur Zeitschrift für katalanistik. Herausgegeben von Johannes Kabatek, Claus D. Pusch, Tilbert Dídac Stegmann, Gerhard Wild. Aachen: Shaker Verlag.

TORRENTS Ricard (2007), «Traduir emocions, traduir paraules o com els traductors trien què tradueixen», a Barbara Czermilofsky, Bàrbara Roviró *et alii* (editors), *El discurs sociolingüístic actual català i occità / Lo discors sociolingüístic actual catalan e occitan*. Wien: Praesens Verlag, pàgs. 81-100.

————— (2007) «Johannes Hösle, mediador del Cercle de Tubinga», dins *Fronteres entre l'Universal i el particular en la literatura catalana* (Actes de la Secció de Literatura del 20è Col·loqui Germano-Català, Universitat de Tubinga, 23-25 de febrer de 2006) Biblioteca Catalànica Germànica – Beihefte zur Zeitschrift für Katalanistik-6, Aachen: Shaker Verlag, pàgs. 183-212.

————— (2004) «Eine Brücke zwischen Kulturen: Antoni Pous in Tübingen (1964-1976)» (Traducció del català: Ute Horack), a Rafael Sevilla *et alii* (Hrg.), *Katalonien. Tradition und Moderne*. Bad Honnef: Horlemann Verlag, pàgs. 289-300.

4. Sitzung / Quarta sessió

TUR Jaume (1974), *Maragall i Goethe. Les traduccions del Faust*. Biblioteca Torres Amat 2. Barcelona: Departament de Filologia Catalana. Universitat de Barcelona.

WESCH Andreas (2007), «Das Katalanische in Deutschland», a Rafael Sevilla / Ricard Torrents (Hrg.), *Katalonien. Kultur der Moderne*. Bad Honnef: Horlemann Verlag, pàgs. 110-124.

Die katalanische Literatur strebt wie auch ihre Nachbarliteraturen nach Überschreitung der nationalen Grenzen, um dadurch Teil der seit Goethe so genannten *Weltliteratur* zu werden. Die für den Universalismus nötige Form der Übersetzung stellt daher in diesen Literaturen keinen unbedeutenden Beitrag dar, um literarische Werke sichtbar zu machen: sie ist vielmehr unumgängliches Kernelement des sprachliterarischen Systems, das den Prozess sowohl der schöpferischen wie auch der industriellen Produktion fordert und auf diesen wiederum zurückwirkt. Übersetzen aus dem Katalanischen und ins Katalanische ist eine so alte und wesentliche Aktivität wie das Schreiben selbst auf katalanisch. Während das Katalanische in Werken wie z. B. *Cent anys de traducció al català (1891-1990) Antologia* [Hundert Jahre Übersetzungen ins Katalanische (1891-1990). Eine Anthologie]. (Montserrat Bacardí *et alii*) oder *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història* [Die Kunst des Übersetzens. Reflexionen über das Übersetzen in der Geschichte] (Enric Gallén *et alii*) sich als eine Übersetzungssprache zeigt, so kommt sie in anderen Werken wie z. B. in der *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya. Narrativa, poesia, teatre* [Bibliographie der katalanischen Literatur auf deutsch. Erzählliteratur, Lyrik. Theater](Ferran Robles i Sabater) als ins deutsche übersetzte Sprache vor. In einem Bericht der UNESCO aus dem Jahr 1994 über Übersetzer und meistübersetzte Sprachen der Welt rangierte das Katalanische bereits auf Platz neun. Und heute ist die Einladung als Ehrengast der Frankfurter Buchmesse 2007 gleichzeitig Ansporn und Ausdruck der unbestreitbaren Vitalität der katalanischen Literatur in der ersten Dekade de 21. Jahrhunderts.

Moderation / Moderador: Johannes Kabatek*

Romanisches Seminar der Universität Tübingen

Prof. Dr. Johannes Kabatek, 1965, geboren in Stuttgart. Studium der Romanischen Philologie, Politik- und Musikwissenschaft an der Universität Tübingen, Schwerpunkt des Studiums in hispanistischer, französischer und lusitanistischer Sprachwissenschaft; beginnendes Interesse für Katalanistik und Italianistik. 1991 Magisterarbeit über *Gemeinsprache und Standard des*

Institut Ramon Llull /
 Zentrum für Wissenschaftliche Kommunikation mit ibero-Amerika
glXsq_kkcl_p`cgrkgr-clanjj_`mp_agz_k`8
 Universität Tübingen / Institut d'Estudis Catalans / Wissenschaftsministerium BW
 DEUTSCH-KATALANISCHES KOLLOQUIUM / COL·LOQUI GERMANO-CATALÀ:
I_r_jmlgcl,IsjrsbepKmbcple-
A_r_jslw_`Asjrsp_bcj_Kmbcplgr_r
 Universität Tübingen, Schloss (Fürstenzimmer), 2. Juli 2007

4. Sitzung / Quarta sessió

Galicischen. 1995 Abschluß der Dissertation *Die Sprecher als Linguisten. Interferenz und Sprachwandel im Galicischen der Gegenwart* bei Prof. Dr. Brigitte Schlieben-Lange und Prof. Dr. Eugenio Coseriu in Tübingen. 1996 Beginn der Arbeit am Habilitationsprojekt zu *Sprachgeschichte und Rechtsgeschichte im romanischen Mittelalter (Traditionen von Rechtstexten im 12. und 13. Jahrhundert)*. 1998 Wissenschaftlicher Assistent an der Universität Tübingen (Lehrstuhl Prof. Dr. Brigitte Schlieben-Lange). 1999 Gastdozentur an der George-Washington-Universität in Saint Louis/MO/USA. 2002-2003/04 Lehrstuhl für romanische Sprachwissenschaft an der Universität Freiburg im Breisgau. Seit SS 2004 Lehrstuhl für romanische Sprachwissenschaft an der Universität Tübingen.

Für Publikationen und Forschungsprojekte *vid.* die umfangreiche Liste unter <http://www.kabatek.de>.